propositum. porro subito ex inopinato socii mei ... Bononie secuti sunt me. ut legem mihi supplicantes precibus rogarent. et consanguineos meos quinquaginta adtribuerunt rogatus. Ego legi et divina favente gratia! sanis honorabiles scolas per quadriennium habui. ex acto quadriennio domum apud Montem Pessulanum redii. ibique ... libros codicis titulos utiles et digestorum quos nunc summe ... complectuntur. sub summis

... complectuntur. sub summis

Superiori libro dictum **De iure fisci** est agitur. quorum ... fiscus augetur. ideo non incompetenter de iure fisci adnectitur. Videndum itaque nobis est que distinguit inter ... et iure fisci. et de privilegio fisci. et qui dicantur fiscales. et sub compendio que sortiantur singularia. sicut que communia et in quibus derogetur fisco. et quidem in titulo isto agitur de iure fisci. tamen quam singularia. et de privilegio tamen. i. de iure singulari. Constat dici fiscales qui fiscum ... quasi ipse solus semper solvendo est. ut ff. de fideiussoribus. l. ... Et ... singularia sortitur. si domus vendantur ... negotiandi provincias dividantur. singula. i. ... tor et emptor precium quo domus distracta est fisco prestitur quam duplum. ut ff. de ... l. ... ff. de ... empt. Senatus. Item instrumenta et quecumque acta contra fiscum edita non sunt. ut ff. c. l. In fraudem. Item si quis manumittendo servum alienum principem fefellerit. tres servos ... talis ... fisco dabit. ut C. de ... quando domino. l. ult. Item si quis ... fisco pretiosum dabit quadruplum ut C. de his quibus ex publicis ... l. i. et C. de his ex causa. Desinunt omnia fiscalia ... non debet ... C. de fide ... l. i. Hic non teneatur de evictione. ... fiscalis ... debitum usuras successit, easdem quas ille debuit prestabit. ... derogatur fisco si ex ... apud acta dixerit se suscepisse tributa. licet non susceperit nulla tamen ... replicare potest. ut C. de ... n. per. In tributis. ... nominibus fisci ... xx. annos ... fisco obiciatur. ... minor aliquando ... fiscum ... ut ff. de diversis ... nominibus. Item in quibus dubiis ... contra fiscum responderit non delinquit ut ff. de ... Non puto. Nec multum moveat ... libertatem derogatur. ecce enim si quis ... duos servos ... tantum liber ... uter liber erit. ut ff. ... hodie potius remanebunt servi. sed quam ... modis. qui leguntur de latina lib. tol. malui ... homines suos remanere quam ... plenam et semiplenam libertatem tollere. ... et minor. xx. annis. licet testando patrimonium mille ... possit concedere. ... tantum meo libertatem ... non potest ... relinquere.

De conveniendis fisci debitoribus

Qui fisco ... debent primo conveniendi sunt. ... qui ab illis ... ut C. de. l. i. Item si plures publicani ... administraverint. primum quidem ... parentes prestabunt. sed ... idonei exiguntur. ut ff. de publicanis. l. ... Item heredes ... fisco usuras ... non accipiunt. Sane ex ...

quicumque successit fiscus ... usuras debitor. ... quales decessor debuit. provocationibus ... cessionis. ... postea quam successit habebit privilegium suum. porro usuras maiores fiscus ... fi decessor suo usure nullo minores ... debebantur. ut ff. de iure fi. fiscus. ff. de usuris. eos. Infirmitas ... et ... fisci privilegio. ... commodo privilegium porrigitur ad suum debitorem privatum. quippe ... fisco ... debitus fiscus ... solvas ... fisco ... absolvere debitum tibi ... ut ff. de iure fi. ... c. l. ...

De fide et iure haste fiscalis et de adiectionibus

Quivis. C. l. i. legitur male fidei emptorem ... fructibus quos ut perciperet ut percepisse debere constituit. Hec ... si fructus ... percepti fuerint. alioquin intelligere debes de hoc ... et non ... totum fore absurdum.

De venditione rerum fiscalium cum privatis communium. Rubrica

In titulo isto legitur ... inquantum ... ut pro fisco res sibi communis cum alio in solidum distrahatur. hic addicitur ut partis alterius pretium domino fiscus largiatur.

Ne fiscus rem quam vendidit evincat

Rem ... fisci quod se ... nemo ... suo ... non patitur

De his qui ex publicis rationibus mutuam acceperunt

Si quis ex actionibus similibus ... ve pecuniam funebrem sumpserit in quadruplum ... criminaliter ... deportabitur. ut C. ... l. i. et ij.

Penis fiscalibus creditores preferri

Si ... fiscus est potior ... posterior. Pena ... legitima ... condemnato ... ut ff. de iure fi. l. ult.

De fiscalibus usuris

De fiscalibus usuris satis dictum est supra.

De sententiis adversus fiscum latis retractandis

Sententia adversus fiscum lata absente patrono fisci ipso iure est nulla. ut C. de advocatis. l. ult. et ff. de iure fi. Si fiscus. ... retractatur si nova ... reperiatur instrumenta. ut ff. de re. iud. Prevaricatores. ... prevaricator infra ... arguatur ... habeatur

De bonis vacantibus

Si quis ubicumque sine successione decesserit. ... non ... locum ubi ... ad fiscum pertinebit sine successore ... testamento ... legitimo. ... gradum. ut C. de ... l. vacantia. ... sine successore intelligo ... relinquit ... coniugem. ut ... consortem ... curiam cohortem ... ut corpus aliud ... quondam incorporatus fuit. et ad hoc pertinet ultima pars tituli. et C. de ... Si ... bona ... fiscus ... In summa sciendum est quod bona vacantia ... diligenter debent inquirere et scribere. ... patrono fisci presente et preside instante. alioquin fisci ... quod ... tenetur ... restitue ... preses ... palam et executores ... ut C. ... l. iii. ult. Item faciendum

est quia fisco uacantia bona petentium obreptio fit. quod edictum l. i.

De delatoribus

Et quia uacantia nuntiantur per delatores, de delatoribus audiamus. Videamus itaque quis more dicatur deferre, et quis more dicatur delator. et quod latio sit plurima et quibus impliciti. Deferre est auferre. ut. ff. de iure fisci l. ii. Item deferre est aliquam alii imponere crimen. unde illud creditum est maioribus. Item deferre est accusare. ut C. ad l. iul. ue. Iubemus. Item deferre est nuntiare. Vnde ibi colligitur quod delator est is qui aliquid affert. Item delator dicitur iustus accusator. ut. C. loc. l. ut. Infinita. Iniusti quoque. ut C. de pis. Sigg. Item delator dicitur uacantium nuntiator. ut ff. de iure fisci. p. cum his. Item notandum quod hic agitur de delatoribus, secundum duas ultimas significationes. i. de iniustis accusatoribus et de iniustis nuntiatoribus. Iusta est delatio si quis publice reos impetit. Iniusta est delatio si suus accusatur aut quae tacite relinquuntur publice capere non prohibentur. ut. C. e. l. ii. Item nulla macula debitoris aspergitur, qui census suos et fiscum tuetur. ut C. e. l. iii. Item est dicendum improbus delator qui bona aspiratorum principi nuntiat. Infamia. scilicet est quod de solo crimine maiestatis permissum est fieri accusatorem. ut. C. e. l. ult. Sed et ceteris nominibus alius ut aduliis consul fraudati. et si fisci dicatur occidisse socium alius accusatoribus: sunt torquendi. ut. C. de qoib. l. i.

De petitionibus bonorum sublatis

Et quia aspiratorum bona saepe a principe olim petebantur et impetrabantur. et hoc hodie fieri non debet. de petitionibus sublatis sicut de rebus bonis uacantibus audiamus. et quoniam principes auiditate improbi et inuerecundi petentium importunitate saepe astringuntur. ut in aliquo concederent. quae tamen concessio sit irrita. porro sicut uult consens impetita bona aspiratorum concessio tamen ualebit. multe enim sunt quae licite conceduntur. et accipiuntur. inuiste tamen et improbe. ut ff. de iure fisci. ag. l. i. Sine bonorum possessione. nisi iure petitur: impuberi filio se emancipatos. unde ibi. Item bonorum possessionem debitoris consistentes infra. saepe praeditores uero petuntur. Item bona admissio uero placitum. Item bona testatoris cum uoluntati non parentur et praeteritum. quia testatoris uoluntatem non adimpleuit. non improbe postulatur. ut. C. de fideicom. Auth. Ampli. Item illa petitio non est sublata sed admissa placitum siquis petierit bona capitum. furiosi languidi aut eorum redemptio. [illegible] prohibitis. ut alius ab intestato successiuis neglegatur. et ipse redimit et petam uit. ut C. de epis. au. Auth. ubi. Item amplius iniquum petitum et impetitum. impetitoris dilectio ultio imputanda si sit non transgredere. u. iterum de iure ita.

De his qui se deferunt

Admonitum et deligo deferre alios. Et dicamus de his quidem se ipsos. Item deferre se ipsum quandoque laudabile est et uenia meretur. et praemium. hoc primum et defensio bonis tribuitur. ut ff. de iure fisci. deferre. Est autem tale hoc institutum legitimum ue rogatum fideicommissum. et relicta te. si antequam petatur pandicatur et prodicatur. fisco laudantur non puniri. et praemio afficitur. si praemio tamen laudabit et is fisco commissario quem accipere debuit. Distinguendum tamen inter quis palam tacitum [illegible] palam et si prouiti. si

fideicommissum. non de [illegible] ficatur. uigintis tacite. i. contra ... ut praedicta cautione de ipsum inuocatum subtraheret i. quartam amittit. quod si non ... fraudem admisit. uerum sola beneficio carebit. ut. ff. qui. ut indignis. Eumque. et ubi bene. Item porro fisco hereditatis institutus. legitimus fisco producitur. aut quia fideicommissis tacite adimunt suam portionem habebit. ut hic habetur. et uniuersitate sine fideicommissario quod uix capere potuit. non aliis sed aduentitiis tribuitur dimidia. ut hic. ff. de iure fisci. Edicto. Item cum diuo principi statutum. ut de rigore delatorum tacitum fideicommissum. totum deferunt in fiscum per bingentissimum tranianum fideicommissarium. accipiat dimidium. ut. ff. de iure fisci. Scimus. cum tacitum patronum impertita hic mediante bona sic dictum est. cedit tale pacti sententiam. si refert in legis fraude. et in lege intestato commendanda quoniam tacite quis putat id fideicommissum. accommodat. ut. ff. de iure fisci. Ita quidem. et si quis palam et ... si codicillo rogaretur sit. et tamen non capientem primae equitatis de certum spectare oportet. ut ff. de iure fisci. [illegible] uelli. Item solum tacite relictum penam mittetur quod ei relinquitur capere prohibetur. ut. d. t. in. l. a. Item sum. illud. scilicet est. quia se ipsum deferre. et alio modo accipere quod ex eo colligitur. qui mulieres se ipsam praetermissam sui erui et ... defensam propriam in singulari succurritur. ut ff. de iure fisci. l. ii. et ff. qui ut. idi. l. u. [illegible]

Si liberalitatis imperialis socius sine herede decesserit

Siquid duobus pluribus ue ab imperatore donatum fuerit et unus eorum sine herede decesserit, ei portio non ad reliquum redibit non ad curiam non ad corpus. aliud autem meorum patrui fuit. si ad consortem pertinebit. Sane herede intelligi potest. et largo modo. i. suo successore quocumque modo. i. suo legittima prole.

De thesauris

Et quia de thesauris tributa praestuntur. de quibus in sequenti titulo agitur. de thesauris audiamus. Videamus itaque quid sit thesaurus. Et an inuentis quaerat. Et quibus et ex quota parte. Et quidem thesaurus prout est uetus depositio cuius memoria non extat. ut. ff. de acq. re. do. l. Nunquam. ut hic habetur thesaurus est pecunia antecessoribus omnis abscondita. improprie thesaurus dicitur quaeque pecunia. ut ff. de iure fisci. 4. Sunt. et ff. de acquir. p. l. peregre. Inuentori quandoque est addictus totus ut si in suo inueniet cum ut opus. sine arte mala. aut quia sicut mala totus infisicabitur. Si in alieno quis casu inuenerit. dimidium habebit et dimidium domino soli dabit. Et i domino et uolunte domino. domini licitate uti et inuentur indignus et totum habebit. Nec si tamen abditum opus et uoluntatibus dominus inquirere fas est. Quamque siquis reperit eum in fundo qui neque suus est. neque alterius ut priuati hominis. ut caesaris et ciuitatis. si reperit in publico. aut regia. p. ut in sacro ut religioso. ut in sacro, profecto uoce prima et naturali quod locum hic ammittitur bonis sed thesaurus inuentus totus inuentori conceditur de equitate quam prius dimidius fisco dabitur. ut ff. de iure fisci. l. Ex incol. Si in locis. Inuenisse autem intelligo eum qui uidit ut percepit. et cum hendi thesaurum habet. Item dominum soli hic intelligo proprietarium non feudatarium. non emphyteuta non fructuarium. Et his quoque dicatur ... patet. quia inuentori thesaurus inuentus quandoque conceditur totus quandoque dimidius. quandoque inuentor non modicum quid habebit. Infinitum scilicet est quod est non dignum quod si duorum fuerit maioris fundo thesaurum inuenitur totus fundi dominis erit. licet uideatur quod alterius sui dominus inuentoris dimidium habere debet. ut ff. de acq. r. do. Sed. Sic intelligo licet ibi littera sit ambigua.

Et quia de thesauris de quibus diximus est **De annonis et tributis**
tractandum. De annonis et tributis audiamus. i. de
tributis que exigunt pro annona militum et equis. vel dap
na in speciebus. de tributis in pecunia. Videamus quot
modis dicatur tributum. qualiter distinguatur tribu
tum. quando debeat esse in tributo. et a quibus debeat
tum. Et quidem generaliter tributum dicitur. quicquid tribut
spaliter quod principi datur. hoc in quo cuique datur no
mine capitis. ut ff. de censibus. Aliud titulum a.
cuique nomine agri. ut ff. e. l. forma. Tributo
capitis nulli remittitur. nisi ytalicis et thessaloni
censibus. et quibus dominus aliis. quibus ytalicum per cesarem ac
cepit. ut ff. de cen. l. j. et l. ij. Listam Tribu
tum namque non dependet nomine agri quod debitum. ut ytali
a. et thessalonicenses. Nomine capitis uicesimo
integer annus a masculo annuatim dumodo pra
tur a feu. ut C. e. l. ult. nomine presenti tributum pra
tur in speciebus quantitatibus importantibus non deuenit f
nummi quinquagesima. ordei. quadragesima in
ui et lardi uicesima. ut C. de susceptoribus. l. oxo
nes. Et solidi singulis libris auri. v. prime auri. ut
C. de primo quod thesauris infertur. Dicitur tau
ro et pecuniis fuit computatio fiat. Iusti.
illud manifestum est. quod ytalia ut pote priuile
giata non debet tributum. Bartholomeus augustus
probat. et quod ff. de censibus legitur. et C. de epis. l.
debitis. ubi dicit taxat. ubi intellectu sano non ad pos
sessores sed ad prouinciales refertur. nam post solue
re uidet tributa prima. Nec obstat. C. sine
censu et reliquis. l. ult. dicit plures agros omnes qui possidet
solutas prestiones agnoscat. Et tamen locatio et qui
prime sunt solute. Nec urgue dicit lex ista maxime
cum non sit uisa. Sed imperii captatie uilius. Sed nec il
lud obstabit quod impie. et falsissime. et cum super con
stitutionas amisisset bononiensibus frederico imperatori pla
cuisse suasisse ytaliam factam esse tributariam pro
quod iniuste legem dicit duiusio in qui nec sit
talia preda nulla est distincta. Illa tamen ubi si sano sin
su inspiciam. et conferam predicta et sequentia
intelligi debet quod ad alienationem sit quod ad tributum
prouincia. **De indictionibus.**
Et quia tributa non indicebantur de indictionibus au
diamus. Et quidem indictio est aliquod prestationis una
exinde ex iure ordinario mulgere. Fiebat autem
indictio prouinciis per singula lustra. i. quinquennia
Et de ipsis lustris que prouinciales per singula quinquennia
romam ueniebant. et summo gaudio
urbem lustrabant. In primo quinquennio uenie
bant cum anno uno cum augusto. tertio anno. Obliuio
indictionibus romani annos computant. Obiit au
tem. Secundo eraclius heracleo qui fiebat per sin
gula quinquennia in monte olympo. A tam aban
no imperatoris electum. Ampliavi augustus cesar insti
tuit. ut prouincie dicerentur tributa. et uocant
annu inbile. **De superindicto.**
Nichil quod sit superindictum exigi debet. nisi imperator acco
modaverit assensum. **De exactoribus tributorum.**
Qui tributum exigunt prius ambulatoriis auditum t
butarii accipiant quia tributa exiguntur. ut C. e.
e. l. i. Hii uocantur exactores publicani. mediu
ut ff. de uer. sig. l. prudicium. Quidam. ut ff. de
uerongat. l. compinatores. quia compinatores compu
tantur. optiones quod optimi perpetuum. uocantur
et a stiliarii quod non solum manu sed a stilo tributum extor
quent. ut C. de apochis. l. prima. De super exac
toribus de capientibus pignoribus de apochis publicis
de canone largitionum titulorum quod non uale ait
omnium et ne ope aclatoribus exigantur
audiamus.
Collationes. i. prouinciales operis non uelut pre
nominari debuit. namque balnei prefidibus succidere
complustri debent. ut C. ne tributa. Prefecturis
porro principum in expeditionem uadit. omnis
et clerici et monachi cum personis suis et rebus cum uiro ire
debet. ut C. de sac. s. ec. Decuimus
Illa agri grauibus. preci. iure iurandi inuitati
cauterium facientis muribus; muris reficiendis
et nouis fabricandis. et ad pontium et aqueductu
um et iuriam omnis cetera conferre debent. et p
uido ingenium et capitum quod prelide non sunt con
pellendi sunt. ut C. e. et ff. de operibus. p. l. ad
portem. et l. ad os. Decreto ducatus in publicis ne
nemini inceptum speratum licet se excusare
de reliquis et de collatione eius et distractione
bus ordinariis audiamus. **De decurionibus.**
Decurioni uero dicuntur de cameris. et si quando dicuntur fu
erit decuriones et curiales. et a quibus officiis de
bent abstinere. et sicut ad reliquerint possent
reuocari et qualiter. et quemadmodum decuriones a for
ma curiali liberentur et eorum filii. Dicuntur
decuriones a decem. quod in initio cum colonie fi
erent. i. nouem regiones per si decima eorum qui
deducebantur. consilium pro gratia scribebantur.
ut ff. de ii. sig. pupillus. Stadio nona de
anno. et curiales dicuntur significat. ut ff. de epis.
et c. Siquis. et ff. de incestis. n. l. iij. Tabel
lionum officiis abstinere debent. ut C. e. Vnum
Admilitiam quod non debent aspirare. Nec presid
ens obrepticie accipere. ut C. e. quando. l.
Siquis. Sed nec uidet promouendis fuit
in clericum. et promoti reddendi sunt. nisi adeo inde
ro processerint. ut fieri fuerit episcopi. ut presbiteri
vel diaconi. uel in uita conueniunt monachi
admissi. xxv. annos. quod quiete in monasterio. ut S.
de epis. adsimili. et in aliis de epis. assimili.
et in aliis de epis. Sed neque Euocantur pri
uati. quod si fideles spiritualis. et uxor per quem
ut ff. de epis. Sed neque Hunc utique nisi quod
curiali referuntur. et illa que. infra. in
monestes tenerentur. ut C. e. l. generali
deuocanti aut manu in terra. ut ff. de
episcopis. Siquis. Curiali forma liberantur
decuriones et eorum filii sinis carentur. dig
nitate maioris promotione. ut C. e. l.
ult. Sane dignitatis concessa per
summum pontificem. licet sic teste. lic fa
cultatis non liberat a fortuna curiali. et
officiali. licet confirmat ac a sceptrum uel
tione et a papa praestat liber. ut ff. an
de epis. Et quid ordo. Nihil potior est
dominus imperator quod domini pape. Ultima illud
sciendum est quod uicinitatibus de decurionibus
eligebantur duumuiri ut triumuiri. si
cut rome de senatoribus consules. Et
illud sciendum est quod decuriones uel non
boni sunt et honor est. ut C. e. l. j. Et ex eo
arguitur quod si bastardus ante legitime
natus efficiatur. ut ff. de naturalibus. l. quando.
et l. i. Et ideo pro honore quondam pri
stinum honorem querit. ut ff. de opibus. Pre
ter decurionibus. faciunt lapsis alimenta i
et. p. dandas. maxime subministrare

dis

ea impuberi patrimonii exauserit. de decurionibus
tenuit sequentem. ut porro non ualuit. qui
est si liberi ad decurionatum aspirauerint di
mittimus. et repetitis carnalium audiamus de p
Curiales sunt recto dicti curialium. naliegandi.
predia sua uidere non possunt donare plurimi.
ut. C. e. l. i. Ergo hec meus aulico
quam ampli est non est prohibitum quod est iniuria. nam
mulieres in tercedere uetantur. si donare per
mittuntur. que sepissime intercedunt uinsibi
me donat. Semper et ut sacerdotes patre si
adaccipiendo rarissime addenda. Quando
et quibus debetur quarta pars ex bonis curionum de ma.

On curiali curiali succesori. filium succedatur
tam inquirita. amittit. ut. C. e. l. i. Et
illud notandum est quod si filia decurionis. non decuri
oni nupserit. non etiam in bonis patris. si qua in
ultimos peterre potuit. ut. C. e. l. Et ratio
dirimpt. si excipiatur. Et Institui. il. fa. est. que
hec. m. t. l. n. Illud notabile lex negligi
sol quod contra placitum. nam et omnio maxima sedem
omis esse sol. ut. ff. ii. de legis. Capitulum

De imponenda lucratiuis descriptione.

Lucratiuorum descriptio in fiscum locum uendicat. si
decurio inter uiuos uel inter mortuos aliquid
laicis concessit. porro in loca pia liberalitas cu
rialium collata diuini numinis intuitu commit
titur. ut. C. de sac. ec. l. prout. de pendo sala
rio et si curiam relicta ciuitate rus inhabita
uerit. dimittimus. et de originariis et municipi
bus audiamus. De municipiis et originariis.

Originarios tum naturalis facit. Municipes fa
cit. et origo et manumissio. et adoptio. Et origo
inquam nec enim assumptio originis que non est
ueritatis nature premit.

Om de restitutionibus maiorum multe diuersique sunt
sententie. quod super his senciam paucis exponam. Illud tamen
ante omnia nosse perquam necessarium est quod maiores
in his restituuntur. dumtaxat que aduersus ipsos gesta
sunt siue possessa non que ipsi gesserunt. puta restitu
untur. si quid eorum usucaptum prescriptumue fuit. uel si
cuiusquam ius eis competens tempore periit. Minores autem inge
nus aliter et esse restituuntur. Item minores a maioribus in eo
differunt. quod minores solo iudicis officio utuntur. Maiores
utroque. officio scilicet et iure. hoc est accione rescissoria et accionem que
uis sit. et instantiam rescissoria petunt. ad restitucionem impetran
dam. an tamen demum et restitucio fuit indulta. Item plenius expone
mus. Uidendum est nobis quando restitucio impetranda sit et
quo tempore et quanto tempore clauditur. et que effectum
restitucio pariat. Et quidem tunc maior debet restitucionem
implorare cum lapsus fuit. Si igitur quis reuersus de milicia re
re sua nondum usucapta patitur tempus effluere postea ut u
sucapio impleatur. non meretur auxilium. Sed et si cum usuca
pio ante reditum eius fuit impleta. reuersus postea tanto
tempore taceat. quantum aduersus se absentem currerat
restitucionem implorans non audietur. Quidam tamen dicunt
in reuerso hodie quadriennium dari. Sed ego tempus rescissi
onis siue rescissorii temporis lapsus fuit. indulgendum esse se
cio. quod qualiter se habeat inferius explanabo. Secundum predic
ta itaque duobus modis restitucio denegatur. hic si usu
capione finita in absencia reuersus ultra tempus quo lapsus est
taceat. uel si usucapionem nondum in absencia completam reu
sus postea compleri permittat. Neque enim negligentibus succur
ritur. sed necessitate impeditis ut sunt potentes. Sed ita ua
lerent hiis eo demum in casu ad restitucionem aspirauit in
ualere rursus post exactos in milicia dies quibus ... defen
derunt. ut. C. de in integrum. re. l. ii. ad hec. C. l. iii. de
amouendam esse prescriptionem temporis medii sic exaudiatur. ut
id tempus medium intelligatur et ultra. Medium quoddam
prescriptam. ... quod ad usucapionem in absencia comple
puta res militis se precepto domi biennio possessa.
Eo militante anno que tercio sequitur finita sit usucapio. re
uersus postea tercium annum quod est tempus medium inter utrumque
prescriptam primam scilicet et secundam. et ... in usucap ultimum ... post
ulterannum. Nam aliorsum si annum ante absenciam ponas an
num in absencia. sic quoque faciat medium ... ponasque militem p
reditum ... occurrere annum tercium. ... eum non resti
tuendum. Cum enim reuersus suo iure et directo potuit iudicare.
quod postea destituit sua negligencia restitucionem potest im
plorare. Eo demum in casu restitucionem implorat ubi
prius in absencia occidit. Sed et si modico tempore post absenciam.
Consequencia enim ponis absencie ... adhuc exercitus ab
est. Modicum autem tempus intelligo. quod ... posuit ad
... hospicium ... Itaque sibi ... non habet ea for
te illico petendi restitucionis tempus cedit. ad hoc de. C. qb
non. ob. l. ... ... deducto eo quod si quid gestum fuit
succurri solet. residuum computandum est. non sic accipio
ut subducto tempore medio. id est eo quod processit in absentia. et
... tempus. id est post absentie et sede computatur ad usucap
... ... Nec enim miles cum est reuersus fuerat ad
huc lapsus. Si igitur postea destituat cum suo uicio labatur non
adiuuabitur. ut supra clarissime ostensum est. Sed ita intelli
go deducendum fore quod in absencia gestum fuerat. si quid gestum
fuerat. hoc tamen demum uerum est. si quis in absencia lapsus est.
Itaque tamen dumtaxat saluo modico restitucionem petere. Sed quod se
quitur ... est residuum computari. non intelligo ad usucap. scilicet
ad denegandam usucapionem implere restitucionem. ut dixim
tempus residuum. id est quod precedit post reditum. computari ad usucap si
fuit sufficiens. id est triennium. nec ibi casu restitucionem habebit
nam et quod ante absenciam processit si sufficit ad usucapionem non
rescindendum eam peperit. Similiter et ante absenciam tempus processit

q·

q presentia placitum est per legit. Quo
fraud est. ... [illegible]

Vel presenti

et in absentia uel eo tempore quo modicum dicitur usucapionem implevit. ut supradictum est. et de iure restitucio locum habebit. Explicitus est articulus ille. quis restitucionem quis petere debeat. Nunc audiamus ex quo tempore. hoc est quando tempus cedere incipiat. et constat petendi restitucionis tempus aduersus minorem incipere currere. ex quo maximi sexti anni primadies illuxit. aduersus maiores autem predictum. ut C. de temporibus in integrum restitucionis l. ultima. datur autem minoribus in omni casu integrum quadriennium. si per lapsus nomine implorant auxilium. eo saluo quod si minor de dote non numerata non queratur. restituitur eatenus ut transcendat. xii. annos a tempore nupciarum. hoc est xii. et x. iiii. annorum. hec enim sunt tempora quibus uehementer cautius debuit interponere. ut C. de authentica. de dote non soluta. hec duo specialia in hoc casu sunt. et quia minor aduersus temporalem prescriptionem ipso iure non fuerat illesus. et quia maior factus si fuit masculus per primum totum annum de quadriennio restitucionem implorat. Si uero fuit femina non usque ad maiorem et perfectam etatem. Siquidem ut dictum restituitur eatenus ut transcendat xii. annos a tempore nupciarum. hoc ita si nomine lapsus proprio minor post uelit se restitui. Sed et si minor minori successit post xxv. etatis sue annum integrum restitucionis beneficio utetur tempore illibato. i. quadriennio integro et hoc ex sua persona. Nam et si ex persona decessoris competeret. non dum duo quadriennia sed et plures et infinitos annos minor qui successerit haberet. pone enim quod alicui annicto minor xxiii. annos puta huius succedit. totum tempus quod defuncto minori restabat. i. xxiii. annos ad etatem minorem complendam. et postea ex defuncti annicuius integrum quadriennium haberet ex sua quoque succedentis aliud quod nichil absurdius. Si uero minor maiori successit quantum ad eas personas quas ex maioris persona fuit consecutus. per suam etatem temporis habebit. quantum defuncto reliquum fuerat. ut C. de temporibus restitucionis l. cum. Nec enim obloquitur quod institutum de integri restitucione l. penultima dicitur. hoc ipso minorem deceptum uideri. quod cum possit restitui intra tempus defuncti. hoc non fecit. hoc enim tunc optinet cum minor minori successit. Si uero maior minori successit solum tempus. i. quadriennium numerandum ex tempore hereditatis adhite. uel b. p. accepte tribuitur. ut C. de temporibus l. ea. Sin autem maior maiori succedat. tantum tempus quantum defuncto superat habet. Expedivimus quando restitucio petenda sit. et ex quo tempore computetur. diximus quoque quanto tempore minorum restitucio claudatur. Nunc audiamus quanto tempore maiorum restitucio terminetur. et quidem maior quadriennium habet si quadriennio labatur. Si uero reisacessori tempore. reisacessus tempus ei indulgetur. et in hiis maior a minore secernitur eo quod minori semper integrum tribuitur quadriennium. Nec ad id pertinet quod C. de temporibus restitucionum l. ultima. In absentis maioris et minoris restitucio dicitur. hoc enim sic intelligitur quod quemadmodum in restitucionibus minorum tota minorum etas exceptatur. ita et in minorum tempus quo abfuerit pro restitucione totum eximitur. Sed quod dicitur solum tempus supputari non obstat. hoc enim uerum est cum maior non ex sua persona. sed ex minoris persona eius successit. ut supradictum est restitucionem implorat. Sed non obloquitur quod ff. quod ui aut clam. l. si per dimidiam legitur annum ex quo redditur computandus. quod ei annus integer tribuatur. Nec enim semper ei integer tribuendus est. sed tunc demum cum anno integro lapsus est. Namque si quis rei publice causa abfuit siquidem absentie annus colligatur annus dabitur. Si per contrarium si annum non colligatur. annus non totus dabitur. ut ff. de re militari l. Nec non. Quare enim maiori temporis duretur quam quo lapsus est. cum satis abundeque sufficiat eum ad nullam integrare. quippe nichil est aliud restitucio quam eam innitte integracio. ut C. quibus causis in integrum non l. ii. Sed dici uiuus restitucionem esse faciendam habemus. ut ff. de re militari l. Sed et. Accedit his articulus iiii. quod ad inponendam et finiendam restitucionis litem. quadriennium prestituitur. Sicut quadriennii dies et ad contestandam restitucionis causam fuit expectata. quam potest terminari restitucionis causa cum opus sit indagine et cognitione prioria. Sed ex habundanti petetur dilatio si locus esset semper integro quadriennio. ut C. de minoribus l. penultima. ad hec ex mulieris quoque similibus probari potest non plus temporis dandum fore quam tantum quanto quis lapsus fuit. Sic et enim ubi mulier per uelleianum subducitur. qualiter et quanta fuerat uel actio in debitorem restituitur. ut ff. ad uelleianum debitor. Sed et debitor infraudem creditoris obligationem alienauit. ea obligatio qualis fuerat cum sua die. cum sua quoque causa restauratur. ut ff. que in fraudem c. et ff. ad trebellianum. Si heres. Sed et ut mortuus est filius. et aduersus patrem intendit actio de peculio non annua sed perpetua est. ut ff. quando de peculio actio annalis est. l. in hiis omnibus. forcius autem accedit ut extrimo in hoc articulo satis expressum. quod si minor infra xxvi. presertim pro quo temporali actione tenebatur. x. puta dierum. restitucio datur. ut ff. de minoribus l. ultima. Sequitur uidere de iiii. articulo hoc est quem effectum habeat restitucio. et certe restitucione impetrata rescisoria proposita quod gestum fuerat rescinditur. prescriptio quoque medii temporis amouetur. ut C. quando non obstat prescriptio l. penultima. et C. de restitucione l. ultima. de iure non tantum absenti reiisso contra presentem sed et presenti contra absentem rescissoria tribuitur. ne uel obsit uel prosit quod euenit. ut ff. ex quibus causis maiores l. iii. dicitur autem qui rescissoriam proponit. usucapere non fore quod usucapere non fuerat. Sic et qui publicianam intendit. proinde ex hiis duobus causis in contrarium dicitur. dicere se usucepisse quod usu non cepit ut in isto dicendo. Nam et ex legis permissione puta cornelie parte quod non est fingitur. puta captiuum ab hostibus ibique mortuum ea ora decessisse quam captus est. reuersumque iure postliminium. semper in ciuitate mansisse. Haec omnia ad utilitatem hominum sunt constituta. quorum gratia omnia iura sunt prodita. interdum quoque plus ualet quod est in opinione quam quod est in ueritate. ut ff. de acquirenda hereditate. his qui putat. p.

Sacratissime leges que sacre uocantur. humana ab omnibus sciri atque intelligi debent. ut uniuersi earum tenore manifestius cognito inhibita declinent. permissa ipsaque sectentur. quid enim legum prudencia melius quam homines impune malignari non patitur. et ad benefaciendum premiorum permissionibus inuitat ortatur et allicit. Quid legum auctoritate sacra que diuinas et humanas res bene disponit. omnem iniquitatem expellit. lites sedat et dirimit. mores format et instituit. ignorantiam abicit. cumque omne ius nostrum sit scire certis quidem et modicis finibus clauditur. eueniat ut si ignarus ciuilis in scius corruat destituitur auxilio. quando fit ut si falcidiam et per falcidie errorem non detraxeris. Sed omiteris que facere non potueris adiuuari non debeas. Sed et si putans te herede rem tuam possessori abstuleris. faciens quod non debueris ea domino priuaris. ut C. unde ui. l. iii. Ide iudicis gratius iure tempus. omisis feceris. eque enim iure proprio si feceris puta patronum temere in ius uocaueris. in l. solidum punieris. ut ff. de in ius uocando. Sed et si omisis ut cum deliberasses in anno b. p. non petieris. uel in c. dies cum esses extraneus priuaris auxilio. ut institucio de b. p. eo saluo quod filius uel liberi omittens sequentur. b. p. unde legitimi. et unde cognati admittitur. ut ff. de successorio edicto. Contra uis quoque generum si fecerit heredem inueneris adhuc cognati damnaueris. uel et super adueneris. faciens quod non debueris cognato et mortuo eius successione carebis. ut ff. de donacionibus heredibus. quod dicitur et C. de pactis l. ultima. Sed et si uiuus genere eius in scius fecerit quod non debueris. ut si bellorum ducem in castris desueueris a uiro filius punieris. ut ff. de re militari. desertorem. Sed et si non feceris quod debueris. ut tributa uel canonem empheteoticum non solueris. quolibet magis iniure naturali errore labens. puta si parentem pulsaueris uel uiolentiam uocaueris. facies quod non debueris. uel

Si quis [illegible] [illegible] [illegible] quadriennio [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] femina [illegible] minoris [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] hodie

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

[illegible] [illegible] [illegible] facienda [illegible] [illegible] possideri [illegible] [illegible] usucapione [illegible] [illegible] restitucio [illegible] facienda est [illegible] [illegible] [illegible]

inopem exhibueris omnit(ti)s quod facere debes extra
dari iure potes. ut ff. e(odem) l. ult. C. de ap. cogno. Nempe
plus culpe est naturale ignorare quam ciuile. uel p(ro)
torum. In p(re)dictis casib(us) si iuris ignaro no(n) p(ro)uidetur nul
tominus (et) facto. s(ed) factum ignorans. nisi crassa sit
(et) supina ignorantia secluditur ab his. Ecce enim
repetitis casib(us) si no(n) retinueris falcidiam. q(uia) putaue
ras amplas facultates superesse. (et) ignorans non credid
tis sufficiente(m) fore. uel p(ro)uenire p(ro)ximu(m). q(uo)d iniuria af
fecerit aliu(m) esse existimaueris. d(e) paupe(rie) sicari non debes ne
iusta ignorantia damno affici. ut in isto. co(n)
dicti. At tamen est casus in quo iuris (et) igno. succurritur.
quid enim si plura scriptura testamenti uisor q(uo)d aut
falsum. aut solempnib(us) destitutum fuerat. cum falso
coherede hereditatem diuiseris. certe in p(ri)ori casu o(mn)ia
uendicabis. In posteriore si testamentum illud esse desierit
uendicabis atq(ue) (con)dices. ut ff. famil(ie) herc. Cum puta
re non obstante eo quod naturale debitu(m) agnitu(m)
esse dicatur. Nec enim cohres coheredi ante debitor (con)sti
tuit(ur) q(uam) in co(mmun)i diuid(undo) iudicio impedierit uel h(ic) cetera. Ego
aut(em) puto in casu posteriore si ad p(re)sc(ri)pt(i)o(n)e(m) iudicia p(ro)p(ter) excep
tionem descendentem ex uoluntate defuncti iusta tamen
licet minus solempni. ut C. de fideicomis. Sic. o
qua ut estimo non sit locus his uera falsa ue sint.
ut C. de iuris (et) f. igno. l. iiij. De simplici enim diuisi
one no(n) insecuta traditione. ex. l. auct. (et) in fine
solus successionem optineas. Est enim alius casus in q(uo)
iuris (et) facto tam ignaro q(uam) co(n)scio. fert(ur) auxiliu(m). Si
quidem falsa demonstratio nemini p(re)iudicat. ut si
matrimoniu(m) forte respondeas q(uod) fuit patruu(m) uel eius. pre
cipue extra iudiciu(m). s(ed) (et) in iure licebit petitore re
spondente. confessionemq(ue) corrigere forte (et) in edu
um. ut ff. de interrogatoriis. (et) c. de errore aduocatoru(m)
p(ro)tim q(ui) refert (con)fitearis ad esse re ue debere. ut c. d(e)
r(e)iure. Interdum. uero ueritas falsa demonstratione
superatur. puta in dictione. Res enim iudicata ueritati
p(re)iudicat. ut ff. de statu ho. l. ingenuu(m). si (et) tam
actio. ut C. de transact. l. ii. Item mas si solutus si
forte no(n) appellaueris uel restitutionem imploraueris
uel iudicatu(m) sit ex falsis. uel nisi forte militis fauore
interuenit. uel filii f. ex macedon. s(ed) (et) mulieris. ex uel
leiano. ut ff. ad macr. tam. uel nisi forte iustis
sima doli exceptio operat(ur). ut C. de re. iu. l. i. Ex
p(re)dictis potest colligi iuris ignorantiam in damno no(n) no
cere. ut si indebitu(m) omni iure sit iudicis solueris t(amen) na
turali tam. Nec enim cirographo tamen debitu(m) tamq(uam) natu
rale. i. ex pacto debitum non repetitur cum numerari
omnis tacere (con)dicto insit. In diuisione q(uo)q(ue) cum falso co
herede in p(ar)te nouimus (et) in matrimonium p(re)fessione sic dictum e(st) su
le dois. uel aliq(ua)n(do) o(mn)io indebitum. (et) sine iudice so
lutu(m) non repetis. intuitu diuini numinis. ut si eccl(esi)a
ab eccl(esi)a nomine legati quid petere (et) si legatum n(on)
fuerit tu tamen negaueris (et) metus ex soluens repet
ere non ualebis. ut in isto. de oblig(atione) q(ue) ex delicto.
alias tamen confessiones natura conscientie esse debent.
ut ff. ad l. aquiliam. uel in (et) de interrogatoriis. l. confes
sionib(us). Nocet autem iuris ignorantia (et) in dampno uitando
si aliquis. puta si furtu(m) feceris uel re uenire ad p(ro)
arrogatum fieri passus fueris (et) seminas inueniaris.
ut ff. de minorib(us). Si ex cau(sa). nisi quatenus mise
ratio etatis induxit iudicem admotione penam. hic
ad usus minorem criminaliter ag(itur). ut ff. de minorib(us).
auxiliu(m). s(ed) nec in furti actione minori succurritur.
nisi forte confiteri uel dedere potuerit. (et) negare
maluit. ut ff. de minorib(us). Si ex cau(sa). Et quoq(ue)
iuris ignaro no(n) succurritur si debitu(m) naturale ag

noueris. Naturale aut(em) debitu(m) intelligere expu pactione
debitum. siue uoluntate. siue ab initio sine co(n)tractu. ab
initio si uel pactu(m) nudu(m) quid petieris. Ex p(ost) facto si iudica
tus fueris uel transegeris. Ex his enim causis si solueris no(n)
repetis. Si mulier fuisse p(ro) intercessione solueris. ut ff. de
(con)dic. ind. q(ue) excepto. uel nisi nomine suis intercessionis et
peculiarem cam sine iudice quidem solueris. ut ff. de fide.
s(ed) (et) si. s(ed) (et) si aliena uoluntate debitu(m) quidem solueris. licet aute(m)
indebitum omnimodo no(n) repetis. puta si legata p(er) l. falcidie
errorem s(ed) uoluntate defuncti p(re)stitis. Certainly quoq(ue) factu(m) q(uo)d
debitu(m) at p(er) modum confessione p(er) uel inficiatione. in l. aquilia
et in legato no(n) aucteq(ue) p(ro)p(ter) sum uenerabili loco q(uo)d p(ro) inficiatione
crescunt incipit deberi. Inde est ut efficacit(er) teneatis. (et) si uolu
eris ad repetitionem non admittaris. ut in isto. de oblig(atione) q(ue) ex
de. Ac q(uo)d aut iuris ignorantia p(ro)ut de dampno certantib(us) n(on) nocere.
lucrum tamen captare uolentib(us) o(mn)io non p(ro)dest. (et) si femina fuis
nisi etate minori labaris. ut C. de iuris (et) f. igno. q(ui)b(us). hi de
(et) masculis minorib(us) concedit(ur) no(n) a maiorib(us) (et) mulierib(us). De mu
lieres uis ignorantes circa ius suu(m) uel suum dampnu(m) passe iuua
tur in omnib(us) casib(us) quib(us) (et) mares. In compendiis minime sic
nec mares. At uo in his casib(us) mulieres (et) dampnu(m) p(ro)p(ter) iuris ignora
ciam no(n) subeunt. (et) seorsum amarib(us). ut si intercedunt olim tu
te fuerant exceptione hodie ipso iure nisi petita intenti mulieris
p(ro)pter esse conuersa. ut aut(em). c. ult. ut nulli liceat. o(mn)i mulierib(us)
q(uo)q(ue) succurrit(ur) ut illis ex integro caueat. ut ff. q(ui)s ac. da. eo.
de dic. (et) de dedendo. l. j. Subuenitur (et) eis si se detulerint. ut ff.
de iure fisci. l. ij. (et) si legatu(m) q(uo)d ascripserint. ut ff. ad l. cor. de
fal. diuus. uel si a debitore locuplete admonitum numerauerit.
ut ff. soluto. mo. Si eum in summa cum ignorantia p(re)tendis
p(ri)mo adita q(uo)d ignoraueris. Ignorans quid feceris. te facere
q(uo)d obligat delictum a negotiu(m). quid q(uo)q(ue) postules defensionem
an actionem. cuiq(ue) iuris errore lapsus fueris naturali a cau
lis. s(ed) ad uitam p(ri)uilegio gaudias necne. n(on) miles agricola fe
mina.

Qui confitet(ur) aut confitet(ur) solempnit(er) aut no(n). Item solempnit(er)
p(re)sc(ri)ptum. aut dicit causam. aut non. i. indiscrete loquit(ur). Si
non adiciat causam no(n) p(re)iudicat (con)fessio. ut ff. de p(ro)ba. Cum in
debito. c. ult. Si adiciat causam. distinguit(ur) adiciat numeratio
nem uel aliam causam si numerationem no(n) p(re)iudicat ei in biennio.
quia obicitur exceptio de non numerata pecunia. post biennium pate
tenet (et) ipse (et) heres eius. (et) si pupillus sit nisi in biennium uiri p(re)sens
sit in contestando. tunc enim p(er)petuo exceptio obicit(ur). ut C. de
no(n). nu. pec. si in te. (et) l. c. ult. Si uero adiciat aliam causam distin
guitur adiciat uetustiorem uel no(n). Si uetustiorem. uelut
depositi. uel uenditionis uel locationis statim sibi p(re)iudicat. nec
audit(ur) n(isi) p(ro)bauerit uerius parata scriptis in itera. q(ui)a nimis indignu(m) esse
iudicamus. q(uo)d quisq(ue) sua uoce dilucide p(ro)testatus est. id in eu
dem casum infirmare. ut C. de no(n). nu. pec. Generaliter. (et) ff. de
positi publica. c. ult. Si uero non adiciat causam uetustiorem. p(re)
iudicat sibi. s(ed) tamen potest (con)trarium p(ro)bare. p(re)fectis omni exceptione
maiores. ut ff. de reben. sti. optima. (et) omnia uera sunt si so
lempnit(er) confiteat(ur) ad obligandu(m). Si uero ad litandum statim p(re)iudicat
q(uo)d in dote post constitucionem dotalium instrumentorum (et) in deposi
to. (et) in publicis functionib(us) in aliis securitatib(us) p(er) xxx. dies. ut
C. de non numerata pe. In securitatib(us). Si uero no(n) solempnit(er). si simpli
citer confiteat(ur) sine ratione distinguit(ur) in uenditione uel ex(tra). Si in uen
ditione p(re)iudicat sibi. s(ed) cum distinctione. quia quandoq(ue) (con)dempnatio
nem induc(it). si confitentur occidisse uel deliquisse. ut ff. de in
terrogat. l. de etate. (et) c. de interrogatis. de sine criminali. ut ff. de
custo. reor. Si confessus loco (con)dempnationis est si confiteat(ur) se debere cer
tam speciem uel quantitatem. (et) datur confesso tempus quadrime
stre. (et) infamia irrogatur. (et) parat actionem infactum. sic res iudi
cata iudicio meo. q(uia) o(mn)io loco condempnationis est. ut ff. quib(us)
ex cau. in pos. ea. l. q(uonia)m. (et) ff. de confessis. l. Certum. (et) ff. de iudic(iis).
s(ed) si debitor. (et) h(ec) omnia uera sunt nisi confessio sit extorta p(er) metum
uel per errorem. uel aduersario absente. uel nisi sit (con)traria uiri

uel nature. tunc enim ualet. ut ff. de confessis. l. Certum. de questionib. l. j. c. diuus. et de interrogatoriis actionib. confessionib. Sus. Si uero extra ius confitetur. non solempniter distinguitur utrum ad obligandum uel ad liberandum. Si ad obligandum distinguitur an in ultima uoluntate. an inter uiuos fateatur. Si in ultima uoluntate distinguitur confessio sit subnixa iuramento uel non. Si sit subnixa standum est confessioni. ut in aut. de iure iura. c. i. et ff. de legat. iii. Cum quis [T] codicillis. Si uero non fuit subnixa preiudicat. nisi extante testamenti presumatur heres in fidei commissi. tunc enim non agetur ex causa debiti sed ex causa fidei commissi. ut ff. de dote. Ex hoc. et de legat. ii. quisquis. Lucius. et Titius. et a le. qui uxori. et de libat. le legaui. Si uero inter uiuos confitetur se debere non preiudicat confessio. ut ff. de interrogato. ac. l. ult. licet presumptionem inducat. ut ff. de agnoscendis li. l. iij. c. ult. Si uero ad liberandum confitetur. siue in ultima uoluntate preiudicat. ut C. de falsa causa adiecta. l. i. et penult. Si uero inter uiuos confitentur ad liberandum. tradendum preiudicat si fiet testib. ut in aut. de testib.

Placuit omnib. etc. Siciubi qui iudicare debet ius strictum inueniat. et equitatem iuri stricto preferre et secundum decernere debet. Siquidem non tam iudicat iudex quam iudicatur ipseque magis quam partib. iudicium tribuere. ut C. de iudic. l. Rem non nouam. et quia semper equitatem ante oculos iudex habere debet. ut ff. de re iudi. l. in omnib. et in aut. de litig. §. iiii. c. ult. et maxime equitas in iure spectari debet. ut ff. de arbitr. l. Quasi. qui iustitie equitatisque amatores sumus. ut C. de pact. pret. An iudex debet iuri stricto equitatem siue alio prorsus equitas dissentit. siue ipsius iuris stricti uerba preiudicat cohereatur. Quippe autem interdum equitas prorsus discidet. interdum iuris uerba coheret. interdum dilatum dissidet prorsus equitas autem. ut cum olim ciuis cum qui manumittere uellet et maior sexaginta esset coheret non ualere. hodie sublatis legib. fufia caninia indistincte permittitur. Coheret iuris uerba equitas. ut cum pro equo generaliter dixit pacta sua abo. equitas replicet non omnia sua abo. non enim furiosum et pupillam et similia. Produce ubi iuris equitas. ut cum senatus mutuam pecuniam filius f. dari prohibuit. equitas utrumque in pecunie sed et filius f. latius extendit. Inglorium equitas nec spem consumque. neduum filio sed nec ulteriori .i. nepoti pre. etc. merito presumptiones dari prouideo. [illegible] equitas ipsa iuris stricti coheret. Senatus enim mutuam pecuniam numeratam filio f. prestare uetuit. et duob. mensib. ex indulcet alibi cum studiorum degenti. legitimisue dari equitas permisit. Nam et sic degens. f. f. sicut mutuam pecuniam dedit. utili iudicio repetit. ne si petat expectare fame pereat. et egestate laboret. ut ff. de iudiciis. l. Si longius. § merito placuit in omnib. reb. prestare. c. que stricti iuris originaliter proditum. ut [illegible] dictum est. duob. enim modis ius strictum dicitur sed ubi rigorem et iudicis officium. Junge quod sequitur hanc significationem quidam auctores dicunt b. f. quedam stricti iuris. placuit a ratione equitatis sic esse precipuam. ut non solum audicib. omnib. sed a principib. debeat inspici scilicet etiam qui decreti. Nec obloquitur quod constitutum dicitur nob. solis principib. licet et oportet inspicere. Siquidem soli principi equitatem occultam licet inspicere. inspectam eruere. erutam iuris legaquis innodare. innodatam subditis conseruandam iniungere. Judicib. itaque tam in suis negotiis prius quam in subiectis subiectorum. Quod et soli principi licet et iudici. Soli principi licet equitatem inspicere et eruere. Judici sic equitatem inspicere et secundum negotium examinet et diffiniat. Commodiora adhuc ad interpretationem predicte leg. adducamus exempla. Ecce iure stricto sic fundum flumen que fecerit alueum. licet postea ad tempus redierit. ad priorem non tamen fundi reuertitur dominium. sed fit propter possidentium [T]amen iuxta ut id optineatur. preualet enim equitas. Item ex equa fideiussor inita ratione ut potest prosequentiam liberatur. si et preuisum occidat. ne tamen a dolo liberetur. omisso rigore de dolo actione uelut ex stipulatu tenetur. ut ff. de dolo. Si fideiussor. et ff. de usur. ob. Cum filius. Item si testator scripsit illa et illa que in die mortis habui. sciant heredes mei libris meis me uiui donasse. licet non dimiserit tamen illorum dominium omissa iuris subtilitate nihilominus ueque prerequiem ad libros pertinebit. ut ff. de donat. l. Ex hac. dixit M. Secundum hoc nec aliud est preferre equitatem iuri stricto quam preferre ius iuri. ius scriptum iuri scripto. ius posterius iuri priori. ius benignitatis et equitatis continens iuri rigido et astricto. Quod profecto absurdum non est. Quare enim iudex sibi rigorem in equitatem seu iuris benignam interpretationem adducat iuris angustias non omittat et equitatem deeruat. Obiecteris forte eo quod de equitate non scripta nec dicitur et illud preposuerit [illegible] et preiudicari et ut arbitror lex ista potest intelligi. Ecce enim quod de commodatario de solo dolo teneri quoniam puto hac ratione. qui enim commodaueris gratia [illegible] est non et ad mandatarium porrigatur. quia a procuratore omnem culpam prestandam esse dicitur. ut C. de manda. l. A procuratore. Preterea in solo deposito scriptum est quod sit mera deposueris legeque dixit ut in restituat in utilem depositi competere. ut C. ad exhibendum. l. ult. Idem et in commodato dicatur et similib. cum idem iudicium. Cum enim omnes articuli singulariter comprehendi non ualeant. sed qui iurisdictioni preest ad similia procedere debet. et cetera que tendunt ad eandem utilitatem sua iurisdictione supplere. ut ff. de le. et se. l. Non possunt. et C. de in in dict. l. j. prouinciam quam benignum iuris interpretem sic artam instituimus. et de similib. ad similia procedere docemur. ut ff. de indic. adiec. l. iiij. et ff. de pretorio. Nemo. et [illegible] hereditatis furtum fieri non potest. nisi res sit commodata uel pignorata. uel mera usus f. alicuius sit manifeste aufert. ut ff. de furt. hereditate. Idem tamen de re locata. similiter intelligatur. licet de ea nichil expressum caueatur.

Pactum nudum possessat. puta de scribendo codice. et non adiecto tempore. translacto tempore quo codex poterit esse conscriptus. sunt ubi eundem mora arguitur. ut ff. de usur. ob. l. Si stipulacionem etiam autem agitur ut uel fiat quod conuenerat si stipulatori complaceat. uel pena prestetur. ar. ubi in c. iiii. de obl. stipu. l. Nuda. pollicitatio legis cum stipulationis condictionem post litem motam extare. Si uero autem litem ex mora committitur. pluerim ut potest iam commissa esse mitti non uidetur. immo commissa esse declaratur. et huiusmodi siue huius locorum eundem sit [illegible] quod de si quid fuius fructuarius emerit. nec adhuc pretium numerauit eius [illegible] dominium numerationem aut precii declaratum. cum fuit retro acquisitum. quod fuit comparatum. ut ff. de acquir. re. do. Si uis. uel ut aliud dicitur stipulatio ex lite domini committitur. ubi nuda. Si uero alia stipulationem exigit. et ante litem committitur ex mora. ut ff. de obligationib. l. obligationum. quam in lege et stipulatio [illegible] nouationis iure insequente trans fundit. ut si quid imponere stipulatione diuenerit. non ualeat peti. sed ex posteriore dum taxat petitio fiat. Sic [illegible] transfunditur stipulato. et in lege ista si pacto que penam. multo magis transfundi nudi pacto debet. hoc est stipulatori non iam consequatur que nudo pacto conuenerat. sed tamen penam exigat. et certe sibi fieri prestatum petit quod conuenerat. sed ex stipulatu agens ad penam promissorem compellit ut prebeat. aut si stipulatori complaceat ut fiat quod adhuc loco pene quod conuenerat. Hoc enim [illegible] mora [illegible] promissoris. sed stipulatoris consistit arbitrio. ut ex hac l. Si pacto colligitur dicit quasi immo et adhuc promissor moram purgare

pot. hoc enim in multis legibus habetur. ut ff. de con.
et de verborum. ob. l. continuus. si fuit. Sed certe hec
leges in puram et super puram stipulationem loquuntur. hec
videamus quemadmodum stipulatio contrahatur. et que commissa pur-
getur dividendo a stipulationum origine ordiamur.
Pura mox ut certa est commissa est. tacite et modici
temporis habita ratione. sicut in constituta pecunia. ut
ff. de solut. quod dicimus. in institutis. de inuti. stip. Insuper
nisi quid fructus continent. ut ff. de verborum. ob. l.
Interdum. Purgatur quoque mora hec stipulatio. si tamen non
stipulatoris intersit. ut ff. de verborum. ob. l. continu-
lam. Conditionalis stipulatio alia incipit a precedenti pac-
tione. alia a condictione. Item que incipit a precedenti
pactione. ut in lege ista si pacto. et l. Nuda pollici-
tatione. Alia incipit ab alia civili pactione. ut ff.
de verborum. ob. l. obligationum. Sed ista conditionalis
more purgationem non recipit. sicut enim diximus
in promissione iam non promissoris sed stipulatoris consistit
arbitrio. Alii tamen et minus arguate dicunt hanc stipula-
tionem. sicut eam precedat nuda pactio. sicut et stipulatio
debere purgari. Que autem a condictione incipit tunc de-
mum cum desierit posse fieri deinde committitur. inter
pegasum et sabinum per paulum facta concordia. ut
ff. de verborum. ob. l. Ita stipulatus. Sed alii distinguen-
dum fore putant propterea tamen ut pendeat condic-
tio ex casu dubiis fortune. an ex facto promittentis. Cum
enim stipulatio ista in tenorem hunc accipiatur. si capi-
tolium non ascenderis. vel navis non redierit. et dabi-
quid aliud ut committatur debet expectari donec ut de-
sinat posse dari. vel navem posse deinde redire. vel de-
sinat quid posse recipi fieri. Sequitur videre dicta que est
in diem. hec utique post diem committitur. quippe tot dies
arbitrio solventis est. ut institut. de verb. ob. Sed et pur-
gatur. sicut tamen actionis vel exceptionis non est factum
deductus. ut ff. de auctor. l. [illegible]. Nisi pena subiecta sit.
tunc enim stipulatori complacuit. promissor moram
purgare non potest. ut C. de eden. stip. l. ori-
ginam. Cum enim sit pena posita. iam quod interest non
inspiciatur sed que sit quantitas. quia conditio que in stipulatione
vertitur. ut ff. de verb. ob. stipulatio. ista quod si
de arbitris in eo dicitur non posse peti penam si ante iudici-
um offeratur. ut ibi interest speciale in arbitriis in-
telligere. vel dic largius referre tempus sit iussum ab
homine vel a lege puta quadriennium post sententiam.
ut C. de arbitris sign. vel dies pene. vel in ipsa pro-
missione vel rei estimatione. ut ff. si quis ius. di-
non ob. et ff. de arbitris. -p.

Quoniam verborum obligatio stipulatione contrahitur
quid sit stipulatio videamus. et unde stipulatio di-
catur. et qualiter stipulatio celebratur. et inter quas per-
sonas et quomodo dividatur. et quomodo quoque stipulatio
committatur. commissa purgetur. et que accedunt ex sti-
pulatione perficiantur. Stipulatio est verborum conceptio quibus
quis se daturum facturumve promittit. Dicitur autem stipulatio quod
est firmum. quod stipulum forte est a stipite deriva-
tum. ut institut. e. Et hec a stipulo. Et interrogatione et
responsione congrua. Inde est ut si alterum tamen inter-
cesserit. multo magis si neutrum. nec sit deductum
in stipulatione. Ex ordine hec diximus. Nam et ubi
sola responsio legitur. et si nulla interrogatio precesserit.
tum tamen precessisse presumitur. ut C. e. l. [illegible] et institut.
de inutilibus stipulatio. Congrua autem ideo diximus quia mul-
ta intercedere possunt per que stipulatio efficiatur invalida. Nam
ecce si vero respondeatur idem sub eodem quoque genere. ex in-
tervallo tamen inutilis est stipulatio. nisi intervallum sit mo-
dicum stipulatorique non contrarium. ut ff. e. l. [illegible]

Sed si aliquid et si vero respondeatur aliud et aliter tenet stipulatio
ut si interrogaverit de maiori summa. vel decem plurimis et
responderit quis vel in minore summa. vel decem dumtaxat
aliam. hec ita tamen si stipulatori stipulationis divisio scitis illi
eo placuerit. ut ff. e. l. [illegible] hec tamen adiectio non usque eo por-
rigitur ut est. immo estimo ut si quis fuit interrogatus sub conditione
et responderit pure vel econverso. placeat vel non placeat. divisio
debeat obligari. Contrahitur autem stipulatio inter duos grecos
et duos latinos greco et latino sermone inter quoscumque dummodo alter
alterius linguam intelligat. ita tamen si in verbis hoc utrumque ex-
pressum fuit. Nam si ego stipulatus interrogavero ipsum et alter
dumtaxat annuerit. non naturaliter obligatur. ut ff. e. l.
[illegible] Respondendum est inquam Sublatis tamen solempnibus et
ab aula dimissis. Iam est ut sicut stipulantis vel potius
quod in efficacia tamen obligantis. ut ff. e. l. 1. adh. Estimatur
stipulatio magis non tantum verbis magis responsis sic expositum est. sed et
ratione absentie. ut C. e. l. [illegible] institut. de inutilibus stip. Sed
et ratione dissensus qui omnem contractum viciat. Ratione quoque per-
sone stipulatio inutilis invenitur et stipulantis et promittentis. Stipula-
tis ut si quis caruit sensu. propter etatem vel sensum stipuletur
quampropterea promittentis ut si res presens promittat quasi dictio
negotium non valeat. vel natura ut infans. vel casu ut
furiosus. vel iure ut pubes in patris potestate constitutus qui
nec auctore patre obligatur. ut ff. e. l. Si filius. et in
institut. de inutilibus stip. propter personam quoque cui quis stipulatur.
stipulatio nulla est. quippe alteri stipulari nemo potest nisi sti-
pulantis intersit. vel penam stipulator sibi adiecerit. vel
nisi pater filio domino suo. vel eius loco stipuletur. ut institut.
de inutili. stip. Preterea si impossibilis conditio stipulationi
adiciatur nichil valet stipulatio. Si tamen conditio in faciendo conci-
piatur. hoc est si affirmative proponatur. atque aliter si talis condic-
tio stipulationi inseratur si celum non ascendero. Nam hec utilis
et plenissima est. et pecuniam continet. ut ff. e. l. [illegible]
Impossibilis. Sed nec distinguimus impossibilis sit conditio
natura vel iure moribus mixta. an potestativa vel ca-
sualis reperiatur. in dando sive in faciendo. Nam in omnibus
superioribus si conditio negative concipiatur sicut dictum est stipulatio
tenet. Similiter alie stipulatio nulla est. hoc eo quia turpis est.
Stipulationem autem turpem [illegible] nullam accipe. sive quod
turpe contineat. ut maleficium fieri. vel turpiter do-
lo metuve extorta sit. Id interest si quid honestum deductum sit
in stipulationem. precedatque vallatum. puta cum id deducitur
in stipulationem. quod iure vel more sit vetitum. ut heredem [illegible]
[illegible] Neque licet hoc in hereditatem instituere sit honestum pac-
to tamen se quis astringere non est admissum. distinguitur tamen
tempus quod tenet stipulatio. tunc enim prorsus est inutilis stipulatio
adeo ut nec oriatur actio. An si turpiter extorta sit. Tunc enim
modo iure actio nascitur exceptione tamen eliditur. ut C. de
inutilibus stip. adh. Ratione rei quam quis stipulatur stipulatio
nulla est. puta si quis stipuletur rem que nec est nec esse potest. ut
hippocentaurum. vel rem que fuit sed esse desiit ut homi-
nem mortuum nisi de cadavere sit sensum. vel nisi rem cuius commer-
cium commune sit vetitum. ut ecclesiam basilicam. Sed et si quis
stipuletur rem suam nichil agit nisi vel sub conditione stipuletur vel
sibi restitui. vel precium rei sue. ut ff. e. l. [illegible] et l. Nemo.
Sane notandum est quod inter hominem mortuum stipuletur. puta
si post mortem condici potuit. ut ff. e. l. Inter stipulatorem.
dividitur ideo stipulatio. Stipulatio alia pura. alia in diem. alia sub
conditione. pura mox ut certa est commissa est. modici tamen tem-
poris ratione habita. ut institut. de inutilibus stip. Res quoque
et locus dilationem inducunt. Res ut si stipulantis dari est quod intro
est locus ut [illegible] constituit. stipulantis quod est brixie.
Namque non antequam pare cedatur vel brixiam ire potest. ut
agit. ut ff. e. l. Interdum. In diem stipulatio quoque fit in
diem certum. quandoque in diem incertum. si incertum diem habet non est ab-
similis conditionali. dies enim incertus appellatur conditio. ut

ff. .j. d legat. talis. c. ut uero in diem certu̅ concepta est tunc d[omi]nu̅ committit cum dies aduenerit. licet mora sit debitum q[uo]d sic sit p[ro]missum. adeo ut si ante sit solutu̅ non sit repetendu̅. ut ff. d[e] condic. indeb. Stipulationis cu̅ in diem cessit dies si no[n] uenit. pure [et] cessit [et] uenit. condicionalis nec cessit. nec uenit. ut ff. d[e] u[er]bor. s[ignificatione]. ¶ Sa[ne] notandu̅ est. q[uo]d nec cum dies aduenerit. illico peti p[otes]t. s[ed] dum taxat post diem p[ro]ximu̅. totus enim dies arbitrio soluentis tribui debet. ut in instit. c. Sed si stipuletur [pro] hodie ad ubium. tu enim cotidie no[n] p[ro]matur recte ag[itur]. ut ff. e. l. lib. Condicionalis stip[ulati]o tunc d[omi]nu̅ committit cu̅ condicio extitit. si cepit a p[re]cedenti pacto nudo uel obligatorio. Sed si a condicione sumpsit exordiu̅. tu[n]c non committit[ur] nisi cu̅ d[e]ficit posse dari fieriue. ut. instit. c. l. Si quis. [et] ff. e. l. Ita stipulatus. puta a stipulo rep[rom]issa sola purgatione admittit. eo enim saluo q[uo]d in ff. d[e] arbit[ris] d[icitu]r legit[ur]. [et] ea purgat[ur] q[uo]d in diem non q[uo]d sub condicione concipit[ur]. q[uo]d omnia ex su̅ma. Si pacto quo pena̅. [et] ex carminib[us] plenissime colligere fas e[st]. P[er]ficiu[n]tur a[utem] ex stipulatione t[ra]nslacio[n]es [et] dictio d[o]ti[s]. si pecunia aliaue quantitas p[ro]missa sit ¶ si d[o]ta sit sp[eci]es. Ser ex stipulatione nascitur actio que ex stipulatu uocatur. ut instit. e. [et] ff. si certum. pe[tatur]. Si quis certu[m]. [et]c. p.

ifferr[e] asc[ri]ptici ab eo q[uo]d e[st] asc[ri]pticie condicionis asc[ri]pticiu̅ n[ame]n facit [p]a[r]s confessio [et] sc[ri]pt[ur]a factus facit d[e]posicio [et] aliq[uo]rum multi t[em]p[or]is census asc[ri]pti celebrata solucio. ut C. d[e] agricol. [et] c[ensitis]. Cu[m] sca[m] [et] iste n[on] multu̅ distat a suo. ut C. d[e] agricol. [et] c[ensitis]. Ne dum. Imo q[uo]q[ue] d[e]terioris condicionis e[st] q[uo]d huius. Conuen[ien]t ip[s]i libraris [et] p[ro]longu̅ t[em]p[u]s. [et] h. f. constituit[ur] liber. ut C. d[e] lo. c. p. q[uo]d ipli. l. ii. asc[ri]ptici aut[em] nullo t[em]p[o]r[e] liberat[ur]. ut C. d[e] agricol. Cu[m] scari[s]. Na[m] [et] a parte p[ro]litu̅ obsequ[iu]m ierd[e] condicione filiu̅ retinet. ut d[icitu]r. ut C. d[e] agricol. [et] c[ensitis]. Cu[m] sca[m]. [et] illud. asc[ri]ptici aut[em] sit suspicieris in tuementib[us]. No[n] solu[m] q[uo]q[ue] huius fuerit p[ri]mo. s[ed] [et] lib. [et] h[oc] p. l. d[e] agricol. Cu[m] sca[m] In specto a bo illo. libos